

תוכן עניינים

מבוא 3

3 הסדר טיעון

4 הטענות בעד ונגד הסדרי טיעון

10..... הצעת חוק הסדר טיעון

12..... סיכום

13..... רשימה ביבליוגרפית

מבוא

"מוסד" הסדרי הטיעון קיים כבר שנים רבות. ההגדרה של הסדר טיעון, כפי שניתנה לו בפסיקה ובספרות, היא הסכם שבין התביעה לבין הנאשם שבו הנאשם מסכים להודות בעבירה בתמורה להקלה בהרשעה או בעונש שתבקש התביעה להטיל עליו. ההצדקות להסדרי הטיעון הן מגוונות. בין היתר נטען כי הם מאפשרים הרשעה גם במקרים בהם ישנו קושי דיוני וראייתי בפני התביעה להשיג הרשעה, ובכך הם מקרבים את "האמת העובדתית" ל"אמת המשפטית". הצדקה נוספת נוגעת לחיסכון בזמן שיפוטי יקר ובהקצאת משאבים מצד התביעה לניהולו של הליך פלילי שלם. אולם בצד ההצדקות להסדרי הטיעון, ישנה גם לא מעט ביקורת כלפיהם. הביקורת כנגד הסדרי הטיעון מחולקת לטענות הנובעות מהניתוח הכלכלי למשפט, כמו הטענה כי בפועל הסדרי הטיעון אינם חוסכים בזמן שיפוטי ובמשאבים כי עצם קיומם מאפשר להגיש כתב אישום במקרים נוספים בהם לא היה מוגש כתב אישום מלכתחילה אילולא האפשרות לערוך הסדר טיעון, ולטענות מוסריות, כמו הטענה כי הסדרי טיעון גורמים לשחיקת ערך האמת בהליך הפלילי, לפגיעה בתדמית פני הצדק מתוך תחושה לפיה המשפט הפלילי הוא "סחיר", ולטענה העיקרית הנוגעת לחשש מפני הרשעת שווא של אדם חף מפשע. במסגרת העבודה אעמוד על "מוסד" הסדרי הטיעון, על ההצדקות לו ועל הטענות כנגדו, ואבהיר מדוע לדעתי ככל שהסדרי הטיעון יעוגנו בחקיקה ראשית ומפורטת הדבר יביא לכשעצמו לאיבוד ממשקלן של חלק מהטענות המופנות כנגד הסדרי הטיעון.

הסדר טיעון

הסדר טיעון, המכונה לעיתים גם עסקת טיעון, הוא הסדר שנערך בין התביעה לבין הנאשם בהליכים פליליים שבו הנאשם זוכה להקלה או להטבה כלשהי בהליך הפלילי, מוסכמת מרא, בתמורה להודאתו בעבירה שבה הוא מואשם.

הסדר הטיעון הוא נושא השנוי במחלוקת. ישנם כאלו הרואים בו הסדר מבורך וישנם כאלו המתנגדים לקיומו, או לכל הפחות לעשיית שימוש רחב בהסדרי טיעון. חילוקי הדעות הללו באו לידי ביטוי כבר לפני שנים רבות. כך למשל נאמר כבר לפני שנים רבות על ידי בית המשפט העליון בפרשת בחמוצקי:

"הסכם בין תביעה ונאשם לפיו מודה נאשם באשמה תמורת הסכמת התביעה לתמוך בהקלה בעונש או תמורת החלפה אישום חמור בקל ממנו היא תופעה נפוצה למדי בארצות שונות וגם אצלנו לא נפקד מקומו. יש הפוסלים את שיטת ההסכמים הזו לחלוטין ויש הרואים בה הכרח בל יגונה שצריך לקבוע לו דפוסים מתאימים... לצורך הערעור שבפנינו די יהיה להדגיש שאין בית המשפט קשור בכל הסכם מסוג זה ומן הראוי ששופט אשר שומע מפי התובע על הסכם מעין זה יבהיר דבר זה היטב לנאשם"¹.

בטרם אעמוד על חילוקי הדעות בקשר להסדרי טיעון, ראוי להתעכב על הסיפא של הדברים המצוטטים, לפיהם אין בית המשפט כבול להסדרי טיעון, והסדרי טיעון ככל שנחתמו בין התביעה לבין הנאשם אינם מחייבים את בית המשפט. בהקשר זה נאמר במאמרו של כב' השופט שמגר² כי מאז שנאמרו הדברים בפרשת בחמוצקי זרמו מים רבים, והתופעה של הסדרי טיעון שהייתה פעם מצומצמת הפכה לשיטפון שקיים כמעט בכל הליך פלילי, ובשל ההרחבות הניכרת של התופעה השתנתה גם הגישה בבית המשפט לגבי

¹ ע"פ 532/71 אליהו בחמוצקי נ' מדינת ישראל, (פורסם בנבו, 28.03.72). 543.

² מאיר שמגר, "עסקאות טיעון", בתוך: ספר גבריאל בך (2011). 219. 221.

המשקל שיש לתת להסדרי טיעון, עד כדי כך שכאשר בית המשפט בוחר שלא לאמץ הסדר טיעון ולהטיל על הנאשם עונש אחר מהמוסכם הדבר מהווה לכשעצמו עילה לערעור על פסק הדין.³

במאמרו מסתייג שמגר מהדבר, ומציע לחזור לגישה שהייתה בעבר, ושנקבעה בפרשת בחמוצקי, לפיה חשוב כי בית המשפט לא יהיה כבול להסדרי טיעון.⁴ התביעה היא זו שמחליטה את מי להעמיד לדין פלילי, ואילו ראיות יוגשו כנגדו, אך משעה שהחליטה התביעה להגיש כתב אישום אין זה בידה להחליט מה תהיה מידת העונש שייגזר על הנאשם. בית המשפט איננו משמש כזרועה הארוכה של התביעה, ומחובתו של בית המשפט להפעיל שיקול דעת עצמאי ולהבהיר לנאשם כי בית המשפט איננו כבול להסדר שייחתם בין הצדדים.

גישתו של שמגר, וקביעתו של בית המשפט בפרשת בחמוצקי, קיבלו ביטוי גם בפסיקות מהשנים האחרונות. בפסק הדין בעניין פלוני⁵ קבע בית המשפט העליון כי אין זהות בין טווח הענישה שהוסכם על ידי הצדדים לבין מתחם הענישה על פי הדין המחייב את בית המשפט.⁶ באותו מקרה דן בית המשפט העליון בערעור שהוגש על גזר דינו של בית המשפט המחוזי, כאשר אחת הטענות בערעור הייתה כי שגה בית משפט קמא בכך שקבע מתחם ענישה הסוטה מטווח הענישה שהוסכם על הצדדים במסגרת הסדר טיעון. בית המשפט קבע כי אין זהות בין טווח הענישה שהוסכם בין הצדדים לבין מתחם הענישה משני נימוקים. האחד, כי ברמה המבנית טווח הענישה המוסכם מתגבש במשא ומתן בין הצדדים ואיננו מחייב את בית המשפט, אך מתחם הענישה נקבע על ידי המחוקק והוא מחייב את בית המשפט. השני, ברמה המהותית טווח ענישה מוסכם הוא תוצאה של משא ומתן בין הצדדים השוקלים את האינטרסים הישירים והנוכחיים של הצדדים, אך מתחם הענישה של בית המשפט לוקח בחשבון גם שיקולים כלליים, החורגים מגדר המקרה הקונקרטי, וקביעותיו של בית המשפט משקפות קביעות עקרוניות בקשר למדיניות הרצויה ולערכים השונים, ועל כן קביעותיו של בית המשפט המתבססות על מתחם הענישה שנקבע בחוק הן כלליות יותר מהאינטרסים הקונקרטיים של הצדדים הישירים בהליך הקונקרטי.

הטענות בעד ונגד הסדרי טיעון

כאמור, הסדרי הטיעון שנויים במחלוקת. ישנם המצדדים בהסדרי טיעון, ומצביעים על ההצדקות לקיומם, וישנם המתנגדים להסדרי טיעון תוך שלילת ההצדקות ותוך הצגת טענות נוספות כנגד הסדרי הטיעון.

אחת ההצדקות המרכזיות להסדרי טיעון היא על פי הניתוח הכלכלי למשפט⁷. בשיטה האדברסרית

³ ראה: ע"פ 442/91 אילנה אסיס נ' מדינת ישראל, (פורסם בנבו, 11.07.91).

⁴ אצל שמגר, לעיל ה"ש 2, בעמ' 222.

⁵ ע"פ 512/13 פלוני נ' מדינת ישראל, (פורסם בנבו, 04.12.13).

⁶ הכללים לקביעת מתחם הענישה קבועים בסעיף 40 לחוק העונשין, תשל"ז-1977.

⁷ ראה: יוסף זוהר, "משפט פלילי בצל מרחב המיקוח – מידול ומדידה של פערי ענישה בעסקאות טיעון", מחקרי משפט לב (2020). 635. 649-650.